

- NASILJE NIJE LJUBAV -

Priručnik namenjen ženama koje imaju intimne partnerske
veze i odnose sa drugim ženama

Beograd 2023.

**Šta je nasilje
u intimnim
partnerskim
odnosima?**

Nasilje u intimnim partnerskim odnosima se odnosi na obrasce ponašanja u vezi gde jedan partner/partnerka nastoji da ostvari kontrolu i moć nad drugim partnerom/partnerkom kroz različite oblike nasilnih ponašanja koja mogu biti fizičke, seksualne, psihološke ili emocionalne prirode. Cilj je da se takvim ponašanjem utiče na žrtvu da se oseća manje vrednom, da zaslužuje takvo ponašanje, da je to njena/njegova krivica, da nema smisla da pokuša da napravi promenu i preduzme nešto.

Kada govorimo o *nasilju u ženskim intimnim istopolnim odnosima* govorimo o istim i sličnim obrascima ponašanja i oblicima nasilnih ponašanja, ali u koje su uključene dve žena. Velika razlika ipak jeste činjenica da se o nasilju u ovim odnosima nedovoljno istražuje i retko govorи u javnosti bez obzira što istraživanja pokazuju da je oko 60% lezbejkki, biseksualnih i queer žena imalo iskustvo nasilja makar jednom u intimnoj vezi sa drugom ženom. Oko 30% žena doživelo je seksualno nasilje u tim vezama, a 20% žena fizičko nasilje (A. Čeh, Istraživanje Nasilje u lezbejskim partnerskim odnosim, Labris, Beograd, 2023).

Koja je razlika između ravnopravnih i nasilnih partnerskih odnosa?

Svaki partnerski odnos je individualan i ne postoji univerzalni kriterijum koje ukazuje na to da li veza dobro funkcioniše ili ne. Ali ono što je važno je činjenica da li se odnos zasniva na ravnopravnosti i poštovanju, bez prisustva manipulacije, zastrašivanja i nasilja.

Veza je najverovatnije **ravnopravna** ako su prisutni sledeći parametri:

- Zasniva se na ravnopravnosti, poštovanju, međusobnom podržavanju i ljubavi.
- O problemima se može razgovarati, a razgovori rezultiraju dogовором i променама.

- Korišćenje nenasilne komunikacije ima pozitivne rezultate u vezi.
- Obe partnerke ulažu približno istu količinu energije za rešavanje zajedničkih problema.
- Svaka može slobodno da izrazi svoja osećanja.
- Partnerka reaguju na uspeh druge radujući se i podržavajući je.
- Obe partnerke imaju mogućnost da se menjaju i poboljšavaju.
- Partnerke se međusobno podstiču na poboljšanje i osećaju da su njihovi životi potpuniji.
- Obe se osećaju jačom.
- Partnerka bi prihvatile odluku druge partnerke o raskidu.

Veza je **nasilna** ukoliko:

- Partnerka na uspehe druge odgovara okrivljavanjem, potcenjivanjem ili besom.
- Partnerka kontroliše svaki aspekt života druge partnerke.
- Ponašanje partnerke je uvredljivo ili grubo prema onoj drugoj, bilo da su same ili na javnom mestu.
- Partnerka se ponaša prema drugoj kao da je nevidljiva, ne upućuje joj ni reč, ne odgovara joj na pitanja.
- Samo jedna partnerka može da se menja, razvija i unapređuje, dok druga nikada nema dozvolu za to.

- Svet jedne od partnerki postaje sve manji i manji (nestaju prijateljiski i rođački odnosi, stari hobiji, ciljevi i želje), izolacija je sve izraženija.
- Jedna partnerka se oseća sve slabijom i nemoćnijom.
- Partnerka ne bi dozvolila drugoj da prekine vezu: ucenjuje svojim osećanjima, bolešću ili preti ubistvom ili samoubistvom.
- Partnerka preti fizičkim nasiljem.
- Partnerka (ponekad) primenjuje fizičko nasilje ili prisiljava drugu partnerku da učestvuje u seksualnim aktivnostima koje ne voli, niti želi. (Korišćeni kriterijumi organizacije NANE, Healthy relationship-NANE, dostupni na:

https://nane.hu/en/wp-content/uploads/healthy_relationship_print.pdf).

Koji oblici nasilja postoje?

Fizičko nasilje: napadi uz upotrebu pištolja, noževa, žice, cipela sa visokom potpeticom, polomljenih flaša, jastuka, cigareta, korišćenje otrova; grebanje, šutiranje, udaranje, šamaranje, guranje niz stepenice, zaključavanje, golicanje dok se ne izgubi dah ili usledi napad panike; lišavanje partnerke sna, toplove/hrane ili druga vrsta kažnjavanja.

Seksualno nasilje: silovanje, seks na zahtev, uskraćivanje seksa, prinuda na seks sa drugom osobom, poricanje reproduktivnih sloboda, upotreba degradirajućeg seksualnog jezika.

Emocionalno/psihološko zlostavljanje: ponižavanje, degradacija, laganje, izolacija partnerke od emocionalne podrške, manipulacija, nedeljenje važnih informacija. Umanjivanje partnerkinih emocija i/ili iskustava, odbijanje razgovora o problemima ili njihovo negiranje. Učestalo ljubomorno ponašanje, kontrolisanje šta ona može ili ne sme da radi, sa kim sme da se viđa, čitanje mejlova, traženje šifre telefona. Zastrاشivanje.

Pretnje: fizičkim i seksualnim nasiljem i uništavanjem imovine; pretnje da će povrediti druge ljudе, preti da će povrediti sebe, preti samoubistvom.

Kontrola kroz podsticanje homofobije: preti da će reći porodici, prijateljima, poslodavcu, policiji, crkvi..., "zaslužuje sve što joj se dešava zato što je lezbejka", uverava je da joj niko neće verovati zato što lezbejke nisu nasilne, da nema spasa za nju u homofobičnom svetu.

Ekonomsko zlostavljanje: kontrola prihoda, mešanje u sferi zaposlenja i obrazovanja, korišćenje zajedničkog računa bez dopuštenja partnerke, kupovina vrednosti samo na svoje ime, ne radi a traži od partnerke da je izdržava.

Uništavanje imovine: cepanje odeće, lomljenje predmeta u kući, isključivanje telefona, provaljivanje u stan i nasilno ostajanje, zlostavljanje kućnih ljubimaca, bušenje auto-guma, podmetanje požara i krađe.

Uhođenja/uznemiravanja: praćenje, neočekivano pojavljivanje ili čekanje na radnom mestu ili kod kuće. Ponovljajući telefonski pozivi ili slanje mejlova/pošte partnerki i/ili njenoj porodici, prijateljima, kolegama (K.Lober, Naming the Violence: Speaking Out About Lesbian Battering, Seal Press, Seattle, 1986).

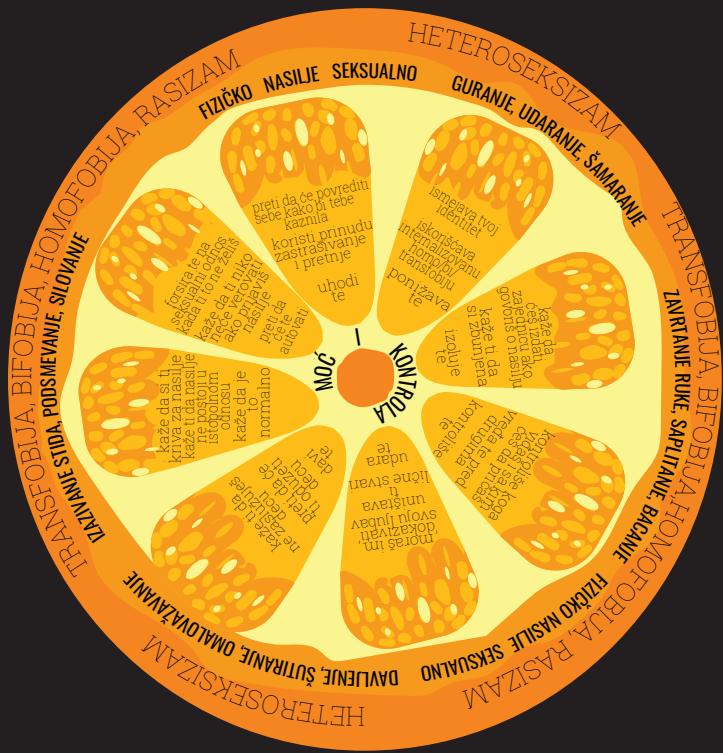
Postoji mnogo oblika nasilja i obično se dešavaju uporedo. Cilj je uvek isti: uspostavljanje potpune kontrole i nadmoći, što ima negativan emocionalni efekat na žrtvu. I fizičko i seksualno nasilje imaju negativne emocionalne posledice. Cilj je da se takvim ponašanjem utiče na to da se žrtva oseća manje vrednom, da zašlužuje takvo ponašanje, da je to njena krivica, da nema smisla pokušavati do se stvari promene, do osoba koja trpi nasilje izgubi snagu da nešto preduzme.

Rani znaci upozorenja:

- Stalna ili iracionalna ljubomora ili ljutnja kada partnerka želi do bude sa prijateljima ili porodicom.
- Partnerka u svakom trenutku želi do zna gde je ona.
- Nepredvidive promene raspoloženja.
- Pretnja odlaskom ako ne uradi ono što od nje zahteva.
- Prisiljavanje na neželjene seksualne odnose ili seksualne radnje bez saglasnosti.
- Pokušaj da se parnerka oseća krivom ako se ne ponaša onako kako se od nje očekuje ili kako joj se kaže.
- Pretnja da će povrediti sebe ili drugog ako partnerka želi do napusti vezu.
- Istorija nasilja u prethodnoj vezi (vezama).

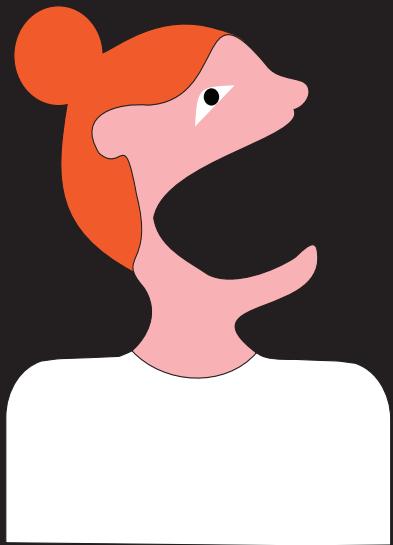
Šta je to krug nasilja?

Kako žrtva ne primeti do je u emotivnoi vezi sa osobom koja je nasilna? Emotivni odnos ne počinje nasiljem: šamarom, zabranom, pretnjom, omalovažavanjem. Čak i kada se pojave prve naznake nasilnog ponašanja, ono nije prisutno sve vreme, naročito ne na početku veze. Ovo nije slučajno i predstavlja ozbiljnu zamku za buduće žrtve. Uobičajeno je da se dinamika nasilja u intimnom partnerskom odnosu prikazuje putem modela koji se naziva, "krug nasilja" (ili točak nasilja").

Veza obično započinje romantično i praćena je povećanom pažnjom, obećanjima, planiranjem budućnosti, poklonima. Čini se da nasilnica mnogo voli svoju partnerku, ali brzo počinje da raste napetost. A veza postaje puna rasprava i sukoba. Sami sukobi i rasprave u odnosima nisu nužno loši i mogu biti prilika da se osobe konstruktivno povežu ili razidu. Sukobi u nasilnom odnosu nastaju u kontekstu onih sitacija u kojima partnerka pokušava do kontroliše i oduzme slobodu izbora i odlučivanja svojoj partnerki, kada joj kaže do ne bi trebalo do ide na zabavu gde će biti prisutna njena bivša devojka ili dečko; ili da bi trebalo da se oblači na određeni način. Izgovor za zahteve može biti velika briga i ljubav prema partnerki dok u stvari to predstavlja pokušaj kontrole i izolacije partnerke. Ako se partnerka opire ograničavanju svojih izbora, odluka i slobode, a nasilnica smatra da njena obrazloženja nisu efikasna u nametanju kontrole, obično dolazi do nekog od oblika nasilničkog ispada. Nasilje tada može postati verbalna agresija uz emotivno zlostavljanje, ali i fizičko ili seksualno. Za partnerku je to obično nešto šokantno i loše te ona može pomisliti da je verovatno bolje do ode i prekine vezu u kojoj se događaju takve stvari. Međutim, kada počiniteljka nasilja oseti da je veza u opasnosti i da bi partnerka mogla da je ostavi i raskine, ona obično počinje ponovo do pokazuje svoje „dobro lice“ - ponaša se ljubazno, daje obećanja da se više nikada neće tako ponašati, pruža joj puno pažnje i ljubavi, a cilj takvog ponašanja jeste da zadrži partnerku u vezi. Bez obzira na sve izjave i pozitivne radnje, u stvarnosti nije došlo do promene počiniteljke nasilja. Njeno dobro lice samo je privremeno, a obećanja koja je dala neće dugo trajati: kada oseti do je veza ponovo sigurna, prestaje do bude fina, ponovo počinje sa nepoštovanjem i emotivnim zlostavljanjem partnerke. Važno je znati da nasilje i zlostavljanje u vezi vremenom obično poprima sve teže oblike (É. Horváth, L. Kallós, R. Andras, E. Pedrola Vives, T. Ignjatović, M. Ileš, S. Cesar, N. Bijelić, Prevencija i odgovor na (digitalno) seksualno i rodno zasnovano nasilje - priručnik za nastavnike, Autonomni ženski centar, Beograd, 2021).

Koji to mitovi
postoje o
nasilju u
ženskim
istopolnim
vezama?

Postoje brojna objašnjenja nasilja u lezbejskim vezama koje se oslanjaju na mitove. Ti mitovi reflektuju stereotipe, predrasude i strahove koji postoje u našem društву. Najčešći mitovi sa kojima se srećemo su:

Lezbejske veze nikada nisu nasilne. NETAČNO!

Uprkos prepostavci da su lezbejke brižne i podržavajuće jedna prema drugoj, nasilje se dešava i u nekim lezbejskim odnosima (D. Popadić, Članak "Ne, meni se to ne dešava", Incest trauma centar, 2004).

Lezbejsko nasilje se dešava samo u „buč“ i „fem“ odnosima. „Buč“ je nasilnica, a „fem“ žrtva. NETAČNO!

Osim činjenice da većina lezbejki ne preuzima eksplisitno „buč“ i „fem“ uloge, same uloge ne diktiraju automatski ko ima više moći ili želi da ostvari više kontrole u odnosu.

Zlostavljanje između partnerki u lezbejskom odnosu je uzajamno. NETAČNO!

Ovo gledište proističe iz verovanja da su lezbejske veze uvek ravnopravna partnerstva. U nasilnim vezama uglavnom postoji počiniteljka i osoba koja trpi nasilje. Suprotstavljanje nasilnicima mora se pažljivo ispitati jer može biti pogrešno protumačeno kao pokretanje ili jednakoprinošenje nasilju.

Nasilne lezbejske veze uključuju apolitične lezbejke koje nisu deo aktivističkih krugova. NETAČNO!

Iako se prepostavlja da su žene iz aktivističkih krugova prošle različite treninge o tome kako da prepoznaju nasilje i kako da rade sa žrtvama nasilja, to ih nažalost ne izuzima iz toga da i one mogu biti nasilne u odnosima. U realnosti nasilje u lezbejskim odnosima nije ograničeno na neki određen „tip“ lezbejki. Nasilništvo u partnerskim odnosima nije povezano sa rasom, klasom, uzrastom, obrazovanjem, političkom pripadnošću, izgledom ili interesovanjima.

Lezbejsko nasilje uzrokovano je zloupotrebom supstanci, traumama i nasiljem u detinjstvu. NETAČNO!

Iako takvi faktori mogu pomoći da se objasni zašto se nasilnica ponaša na takav način, ne postoji jednostavna uzročno-posledična veza. Nasilnica ima izbora. Ona je odgovorna za svoje ponašanje i može da ga kontroliše. Nema izgovora ili opravdanja za nasilje!

Lezbejkama koje su preživele nasilje lakše je da napuste odnos nego heteroseksualnim ženama. NETAČNO!

Iako se izolacija koristi kao metod za održavanje moći i kontrole i u heteroseksualnim vezama, lezbejke koje su doživele partnersko nasilje često imaju manju podršku porodice, prijatelja i društva. Lezbejke koje su doživele partnersko nasilje mogu se plašiti nastavka viktimizacije od strane lekara, policije, socijalnog radnika i predstavnika pravosuđa (K.Lober, Naming the Violence: Speaking Out About Lesbian Battering, Seal Press, Seattle, 1986).

Koji su efekti nasilja i zlostavljanja?

Fizičko povrede mogu uticati na dugorečne zdravstvene probleme. Fizičko nasilje je gotovo uvek udruženo sa različitim oblicima emocionalnog i psihološkog nasilja. Zapravo nasilje može biti i isključivo emocionalno po svojoj prirodi. Efekat nasilja na ženu koja je doživela nasilje može se odmah ispoljiti ili ta reakcija može biti odložena na duži period nakon samog nasilja.

Najčešći efekti nasilja koje žene koje su preživele nasilje prijavljuju uključuju:

Samookriviljavanje. Većina žena okriviljuje sebe za nasilje koje se dogodilo i smatraju da mogu nekako da to nasilje zaustave. Žene se osećaju promašeno zbog toga što njihova veza ne funkcioniše.

Anksioznost, tenzija, smanjena energija, depresija, nesanica, promena u apetitu.

Fizičke tegobe i bolovi (kao na primer glavobolja) ili druge poteškoće koje nisu direktno izazvane fizičkom povredom.

Sramota. Velika je verovatnoća da će osećati sramotu u vezi sa tim što se dogodilo, što može uticati na to da se nikome ne poveri.

Nisko samopouzdanje i manjak sigurnosti. Kao rezultat nasilja gotovo da se uvek pojavljuje intenzivni osećaj bezvrednosti i neadekvatnosti. Ova osećanja se mogu generalizovati i na ostale delove života kao i preispitivanje sopstvene sposobnosti da se upravlja svojim životom. Neke LBQ žene već imaju nisko samopouzdanje koje je rezultat internalizovanih poruka i mišljenja o sebi zbog homofobije u društvu. To opet može uticati na to da se nasilje ne prijavi i ne govori drugima o njemu. Jer ona može misliti da zato što je lezbejka to nasilje i zaslužuje.

Osećaj bespomoćnosti i beznadežnosti. Osećaj nemoći se može pojačati ako njeni naporci da se suprotstavi nasilju ne uspeju.

Bes. Može imati poteškoće da izrazi svoju ljutnju zbog nasilja. Takođe tu ljutnju može okrenuti ka sebi.

Izolacija od drugih. Može se izolovati ili se osećati izolovano od svojih prijatelja, porodice, zajednice. Njena izolacija može biti rezultat pretnje i manipulacije nasilnice, želje da prirodu svog odnosa sačuva kao tajnu, ili zbog osećaja sramote.

Strah da zlostavljanje neće biti shvaćeno od strane drugih. Neke žene otkrivaju da kada su i rekle drugima za nasilje ono je bilo minimalizovano ili opravdavano. Što ih je nateralo da se zapitaju šta je to sa njima samima.

Strah od budućih incidentata od strane nasilnice. Prisutna je konstantna strepnja da nasilje može da se ponovi svakog trenutka.

Samoregulisanje i kontrola sopstvenog ponašanja i rečenica kako bi se nasilje sprečilo. Plašeći se ili predviđajući da nasilje može da se dogodi žena cenzuriše ono što govori i kontroliše svoje ponašanje kako bi smanjila mogućnost za nasilničko ponašanja.

Izbegavanje socijalnih konatakata kako bi se sprečio susret sa bivšom devojkom koja je bila nasilna ili onima koji su to nasilje umanjili, nisu je podržali ili su se trudili da ostanu neutralni.

Važno je da budemo svesne da fizički ožiljci i povrede zarastaju s vremenom, ali je za emocionalni oporavak potrebno daleko više vremena. Okruženje u kojem se nasilje dešava može otežati taj oporavak ako se optužuje žrtva i relativizuju njeni doživljaji i iskustva. Sa druge strane okruženje koje veruje i štiti žrtvu može umnogome pomoći procesu oporavka i zaceljenja (L. Chesley, D. MacAulay, J. Ristock; Abuse in Lesbian Relationships: Information and Resources, Health Canada, 1991).

Šta raditi kada je situacija **kritična?**

Tvoja lična bezbednost je osnovna briga. Kada je partnerka bila nasilna ili očekuješ da će biti nasilna, napravi sigurnosni plan u svojoj glavi. Ne mora se raditi samo o fizičkom nasilju. Psihološko nasilje može biti jednako zastrašujuće i razarajuće. Tvoj sigurnosni plan odnosi se i na ove situacije.

Možeš odabratи da slediš sledeće korake:

- Napusti situaciju. Idi na najbliže sigurno mesto i zovi pomoć.
- Nazovi policiju (192).
- Imaj spakovanu torbu.
- Drži novac, lična dokumenta, kreditne kartice, ključ auta i odeću na dohvat ruke i spremne da ih poneseš. Možda ove stvari želiš da držiš sakrivene negde van kuće ili kod nekog kome veruješ.
- Zapamti bitne brojeve telefone.
- Preispitaj u glavi mesta gde bi mogla da odsedneš.
- Ukoliko imaš decu povedi ih sa sobom. I njima je potrebna zaštita.
- Moraš biti svesna da možda nećeš dobiti adekvatnu pomoć državnih službi, jer nisu u pravoj meri senzibilisani za nasilje u istopolnim partnerskim odnosima. Pripremi se na to.
- Kontaktiraj organizacije koje su senzibilisane za rad sa LGBTI osobama i mogu ti pružiti podršku:

1. Labris- organizacija za lezbejska ljudska prava
Labbris@labbris.org.rs

2. Konsultacije za lezbejke
sos.lezz@gmail.com

3. Autonomni ženski centar
zene.savet@azc.org.rs

3. Da se zna
dasezna@dasezna.lgbt

5. Yucom
office@yucom.org.rs

Kako izaći iz nasilja

Jako je bitno da nakon krizne situacije tražiš dalju podršku.

Reci nekome šta ti se dešava. Potrebno je da ne budeš izolovana. Traži podršku od prijatelja, porodice, LGBTI organizacije ili ženske organizacije koja se bavi partnerskim nasiljem. Neki od tvojih bliskih ljudi možda neće znati kako da te podrže ili neće želeti da zauzimaju strane otvoreno te podržavajući. Potraži nekog ko može i želi da te podrži. Važno je da imaš nekog sa kim se osećaš bezbedno da razgovaraš.

Istraži više o resursima koji postoje u zajednici. Možda ćeš morati da koristiš zdravstvene usluge, usluge centra za socijalni rad, sigurne kuće. Prouči koje su nadležnosti ovih institucija.

Saznaj koja su tvoja zakonska prava. Možda će ti biti potrebna usluga policije ili pravna zaštita. Bilo dobro da neko krene sa tobom kao podrška jer to može biti stresno. Postoje brojne organizacije koje pružaju besplatnu pravnu pomoć ako ne možeš da je priuštis (Beogradski centar za ljudska prava, Yucom, Da se zna i drugi).

Potraži savetovalište. Bitno je da pronađeš edukovane osobe za rad sa osobama koje su doživele partnersko nasilje i koje su senzibilisane za rad sa LBQ ženama. Psihološku podršku i listu senzibilisanih terapeutkinja i terapeuta možeš dobiti od Autonomnog ženskog centra, Konsultacija za lezbejke i Labrisa.

Ostani aktivna. Ostani uključena u lične aktivnosti i svoja interesovanja koliko god je to moguće kako bi izbegla izolaciju i povećala svoje samopouzdanje i nezavisnost (L. Chesley, D. MacAulay, J. Ristock; Abuse in Lesbian Relationships: Information and Resources, Health Canada, 1991).

UPAMTI:

- Ne možeš da kontrolišeš ili promeniš ponašanje svoje partnerke.
- Ona mora preuzeti odgovornost za svoje ponašanje.
- Niko nema prava da te zlostavlja.
- Ne moraš se sama nositi sa zlostavljanjem.
- Možeš reći nekome kroz šta prolaziš.

Kako pružiti podršku nekome ko prolazi kroz partnersko nasilje?

Ako ti se žena koja je zlostavljana i trpi nasilje obrati za pomoć:

Slušaj je. Neka govori o onome što joj se dogodilo. Ukaži na to da niko nema prava da zlostavlja drugu osobu.

Ne nudi izgovore za nasilje i ne minimalizuj ozbiljnost onoga što se dogodilo.

Ne opterećuj se uzimanjem strane bez obzira ako ti je stalo do obe prijateljice. Nije uzimanje strane ako pružiš podršku svojoj prijateljici da dobije resurse koji joj mogu pomoći u situaciji nasilja.

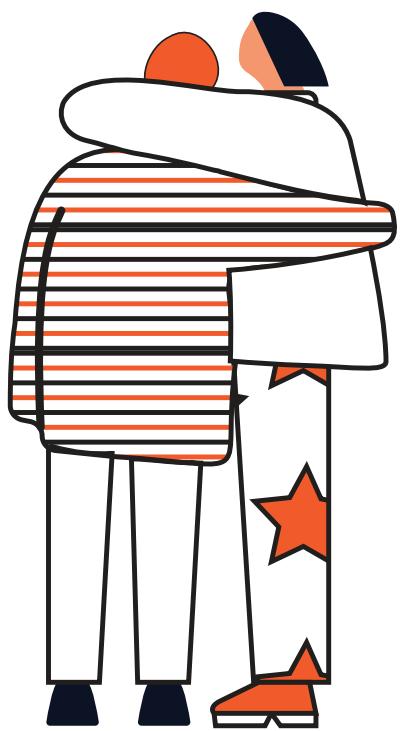
Poštuj poverljivost informacija koje si čula/čuo.

Pomozi joj da nađe sigurno mesto na kom može ostati. Njenja sigurnost je najbitnija. U kriznom momentu, biće od pomoći ako ostaneš pribrana/pribran i pomogneš joj da prepozna opcije.

Podrži njenu odluku ako se odluči da pozove policiju. Pomozi joj da prepozna i dodatnu podršku kao što je pravno ili psihološko savetovalište.

Budi jasna/jasan sa svojim granicama u vezi sa tim šta i koliko možeš da pomogneš. Nemoj da izneveriš njenovo poverenje. Reci joj ako planiraš da uradiš nešto kako bi joj pomogla/pomogao i šta konkretno.

Podrži njene odluke čak i ako se ne slažeš u potpunosti sa njima, osim ako su naravno one ugrožavajuće po njen ili nečiji život ili protivzakonite (L. Chesley, D. MacAulay, J. Ristock; Abuse in Lesbian Relationships: Information and Resources, Health Canada, 1991).

Korišćeni izvori:

1. A. Čeh, Istraživanje Nasilje u lezbejskim partnerskim odnosim, Labris, Beograd, 2023.
2. D. Popadić, Članak "Ne, meni se to ne dešava", Incest trauma centar, 2004.
3. É. Horváth, L. Kallós, R. Andras, E. Pedrola Vives, T. Ignjatović, M. Ileš, S. Cesar, N. Bijelić, Prevencija i odgovor na (digitalno) seksualno i rodno zasnovano nasilje - priručnik za nastavnike, Autonomni ženski centar, Beograd, 2021.
4. G. Buljan-Flander, Gordana; S. Kusic; M. Martin; Lj. Matijevic-Vrsaljko; N. Tolle, Priručnik ženama za život bez nasilja, Autonomni ženski centar, Beograd, 2019.
5. K. Lober, Naming the Violence: Speaking Out About Lesbian Battering, Seal Press, Seattle, 1986.
6. L. Chesley, D. MacAulay, J. Ristock; Abuse in Lesbian Relationships: Information and Resources, Health Canada, 1991.
7. S. Grujić, Priručnik za prevenciju rodno zasnovanog nasilja, Ministarstvo prosvete nauke i tehnološkog razvoja, 2015, Beograd.

Projekat "Preventing domestic and partner violence in female same-sex relationships and empowering survivors" podržava Kvinna till Kvinna fondacija

